

NAGY GÁBOR
Kis poétai katalógus

Midőn recensens Lackfi János lyrai munkáiról itélni akar, némi félelemmel lép a publicumnak elébe, nem mintha rec. természet szerint rettegő volna, hanem mivel nem tudja, hogy azon tisztelet, mellyel mind a költőnek, mind a kritikai mű közlésére vállalkozó folyóiratnak tartozik, nem látszik-e beszélye irányát a szűkségesnél jobban befolyásolni. Azon aesthetikus, ki Lackfiról a Magyar Naplóban szól, kénytelen a nagyobb publicum értelmével megívni; azonban ha állításai a tisztább ízlésnek reguláival ellenkezni nem fognak, nem leszen oka, hogy akárki előtt is megpiruljon.

Minden poéták közt, kiket rec. ismer 's kik a fiatal nemzedékhez számíthatnak, Lackfi az egyik legsokoldalúbb egyszersmind a legtermékenyebb. Könyveiben ép hetes számra rúg a lyrai műfajú, sőt egy nyolczadik francziául, vallon földön láta napvilágot, jelentek meg beszélyei és kisedeknek szóló munkái, 's vagy másfél tuczat kötetben műfordításai az idegen irodalmakból, franczia nyelvből. Kölcseny óta banalitás a kérdés: nem túl sok-e a sok?

De túl sok-é, mit Weöres Sándor reánk hagyakozott, sokallhatjuk-é a költői képzelet kibontakozásának azt a páratlan gazdagságát, mely egyazon hevülettel ontá a ritmusjátékok kaleidoscopikus özönjét 's a széles sodrású költői beszélyek egymásba is átálomló folyamit? Miközben mind a fordításban, mind a játékszini művekben remeket csinált. Sok út van veretve a pályán, mely mind a célhoz viszen, de kevésnek adta a sors, hogy mindenik útát megfuthassa, és aki csak egyet is dicsőséggel megfutott, méltó a koszorúra. Embereink közt nagyon elhatalmazott azon hiúság, hogy magokat 's kedveltjeiket pankratiastáknak véljék, 's nem elég nekik egyben nagyoknak ismerjük őket; mindent akarnak vagy semmit sem. Hogy Lackfi mely fájában a literatúrának fog örök emléket hagyni, bizonyossággal még nem láthatni; rec. úgy véli, legerősb a lyra nemében, akár saját, akár idegen műveket olvashatunk signójával.

Ám csak lyrai alkotásai is sok százra tehetők: vajh' mind azonrangú 's publicálásra megérett-e? És várhatnók-e egyáltalában illy számú műveknél a styl és tonus azon magasban tartását?

Rec.-nek alkalmá volt Lackfi költői pályáját indulásától figyelemmel kísérhetni. Mít a kezdetben hiányolt, az eddigi út felénél teljes virágában nyílt ki: a prosai, Új Holdas fogantatású szürke nyelvzet bár nem csekély értékkel bírt a mindennapi kicsiségek és a magasb eszmények öszvekapcsolásában, a mértéknek hiánya vagy iambikus azonhangúsága csökkenté az olvasó gyönyörézetét; azon-

ban az *Illesztékek* és az *Öt seb* már megcsillantottak valamennyit Lackfi költői képzelmenek erejéből, a ma olly gyakor megszólt metafora originális felélesztésével. E' megújult tonus juta teljes diadalra a részben még mindig mérték nélküli, prosai lejtésű formára szabott verseiben az *Elképzelhető* című könyvnek, mely annak is szép példánya, mikép lesz tágasabb az érett férfi universuma 's dúsitja a versbe vett világot most már nem csupán verticálisan, de horizontálisan is. Ám már itt van vagy két cyclus-nyi darab, mely Lackfi lyrájának prosodiai megújódását előlegezi. Nem elsősorban a csonka szonettkoszorú értendő ezalatt, mely a' forma erőszakának 's az oxymoronra kihelyezett hangnak engedvén illy kevésbbé szerencsés productumokba futa ki: „A lehetséges bontsa hajzatát, / Borotvaél gyanánt megpeddze tarkód”, „képed lett a meddő / Rács”, „Gyertya szemez, szenes a biztosíték”, „a torz / Csatornának csiszalod piszkos ívét”. Itt még a' játékos kedély is túlzásba fog, mint e' játszi bugyuta mozaikrímiben: „Légy késdobáló, kaucsukbaba, / De sose fázz fel, au, csukd be a / Kisablakot” – hát ki emberfia – pláne csepürágó – kiált au-t, ha a' felfázás veszélyére reádöbbsen?! Sikerültebb a' rímekben, a' virtuos prosodia játékában a' *Gumimaszkok* cyclusa, melyben a' parafrahis ihlete adja a' költő tollának a' lendületet. A' parafrahis adja keretét a' *Hófogók* kötetnek is, egy-egy Kosztolányit, illetve Vörösmartyt idéző költeményben. Bár nem mindig ura a' mértéknek, hanem a' mérték ú' őfelette 's ilyenkor sutább sorok is kiszaladnak a' tolla alól – „Posta a ládám tölti kuszán” –, a' *Lavina-dal* méltó nyitánya a' könyvnek. (Csak sajnálhatni, hogy a' sokkal kezesebb daktilusba teszi át Kosztolányi édes-bús anapestusait.) A' *Hófogókban* is váltakozik a' prosai menetű, epikaibb vers a' játékosabb dalokkal, e' ketőben jelölvén ki immáron az érett Lackfi-vers fő irányát. A' költő imitációs kedélye még magasbra hág, a' nyelvgenie Határ Győzővel is állja a' lépést, madrigált ír 's nem átall – díjat is kap érte, méltán – Vörösmarty *Gondolatok*-jával versenyre kelni, a' grottesque-et olly érzelmes zárlatba folytatva, mely már-már naivitásnak hat: „ha szólok, lüktet a mese / mézga-folyás szájherpesze, / izzik a régi napihír, / jobban, mint mit a lap ma ír: // a világ sehová se vitt, / de a könyv a fájdalomig.”

Új kötete, a' *Hővesztesség* egyik erénye a' versemérték továbbbi gazdagodása: a' classicai ütemet a' népi dalainkból olly igen ismerős ütemezéssel vegyíti vagy fel is váltja. A' felező nyolczast az *Érés* a' iambusszal, a' *Befejezetlen alma* a' trocheusszal teszi szimultán; a' *Fogyó* háromütemű kilenczesei egészen magukkal ragadozzák az olvasót – kár, hogy a' zárlat szokványosba szalad ki a' magafeledt humor hullámmzési után („Fut a sok dekagramm szép sorban: / Leszek újra, ki még nem voltam”). A' *Mamusz* is sodró lendülettel rajzol portrét egy öreganyóról, a' 4/3–4/2-es

ütemek is hibátlan folynak („Leszedi a baracot, / kiszedi a répát, / leöli a malacot, / csibenyákat elvág. // Eteti a csibe öt, / eteti a csirkét, / odabujik a kutya, / dögönyözi csülkét”) – de miért kezdé keresztrímekkel, ha később csak félrímekre futja? Mindazáltal a’ ritmus változtatása máskor poetically indokolt: *A mantovai herceg a színpalak mögül* az asszonyi csáb ezer színét éneklí, felező hatosokban, satyricus hangon: „Az asszony göngyöleg, / Disznóknak gyöngy-lelet, / Friss hús vagy ősz-öreg, / Agyadban görgeteg. (...) Az asszony testület, / Ringó mell, rest ülep, / Kiszírja esküdet, / S kacagva elsiet.” E’ ponton, mintegy a’ kétségbe esés fokán, a’ francia couplék tonusát imitálván vált át ötös ütemekre, ‘s a’ hév jeleként a’ rímek rendezete is megbomlik: „Ne higgy a nőnek! / Villamos rája! / Legyints csak rája, / Már nincs is gond.”

Lackfi verseinek másik szembeszökő jegye, mely szintén a’ legújabb könyvben kap erőteljesebb színezetet, az adiectiós, isocolon alakzatok iránti hajlam. A’ halmozott mondatrészek közti antithesis erőt kölcsönöz a’ kifejezésnek, szárnyat ad a’ képzeteknek. Ám ez ellentétező halmozás oly gyakori eset, ‘s az egy versen belüli tobzódása oly nyakló nélkül való, hogy az összpontosított erő a’ darab végére egymást kioltják, ‘s a’ megnyergelt fantázia is csudálkozva hőköl vissza: mire fel vala e’ nagy vágta? Mert micsoda is Lackfi szerént *A költő?* „Mindenség tévékészülékében pergező dióda / Rögeszme rácsait rángató idióta / Aszfaltra pottyant nyershússzín fióka / Tintás kesernyész magzatburok rátapadva dióra / Unt élet-kabátot himbáló fogas: bitófa / Két idegen test billegtette libikóka / Vad fű közt lihegő ciróka-maróka” és így tovább, a’ szelleműs point-ig: „Kölcsönvérből dagadtra felhízott pióca”. A’ vers mellérendelő alakjából, melyet a’ majdnem végig sikerült i–ó–a bokorrímek kísérnek, következnek, hogy mindez a’ poéta ‘s még több. ‘S még több: ha rec. hiányérzése abból fakad, hogy a’ sequentia tovább folytatható vég nélkül (ha csak el nem fogyának az i–ó–a rímek), vádolható-e kicsinyességgel? A’ részletek, az egyes sorok helyenkint genialisak (hogy a’ dió burka tintás, ahhoz vajmi kevés oknak érzik a’ környülmény, miszerint itt költő szóla); a’ képek oly originalis képzelmenyei a’ művészeknek, hogy ha nem volna rec. botkezü, pingálni jönne rá kedve; idegennek feltűnő requisitumokat úgy vona egybe Lackfi, hogy a’ kicsinyben is universum, a’ közeliben globus méretű távlat sejtetik. Azonban az egész nem ada többet e’ tarkaságnál, a’ halmozó egységek nem válhatnak megragadható egészé. Minden marad töredék csupán, ha ki kedvét leli a’ cserépen megvillanó fényben, jó helyet keresi e’ könyv lapjain.

A’ *Hővesztés* már a’ harmadik kötet, hol Lackfi prolog és epilóg verssel keretezve a’ többit. Hozzá még megismétli az *Elképzelhetőben* próba alá vett metódust, ars poeticus költeményeket alkalmazván. A’ prologus (*Ki*) versé-

ről már szólottam; súlyosabb, hibátlan darab engedi *Be* az olvasót a’ poétai univerzumba. Az *Elektromos* remekbe sikerült allegoria. Az erre következő cyclus *Saját dalokkal* nyugózi az olvasót, telt hangzatú, játszi kedélyű darabokkal. A’ *Magam magamban* a’ 2/3/3/3-as ütemezést hibátlan dolgozza ki (csak a’ „sőtlan és lúgtalan lenne az eredmény” botlik meg a’ felütésben). A’ sequentiák itt is a’ halmozás szerént következének egymásra, ezáltal érzik azonban valamelyes gradatiós haladvány, legalább a’ zárlatban, ahol a’ felsorolás valóban lezárul: „magam magamban tanulok nem hinni / úgy megszorultam mint falban a tipli”. Talán az előtte való szakban érezni csak a’ képzelet némi-nemű erőltetését: „magam magamat venném a hátamra / holtig ölelném zsbbasztó gázkamra”, ahol nem tudhatni, ő maga-e vagy az ölelés a’ gázkamra, de egyik sem könnyen lehető, ha nem csak olvasni: látni is akarnók.

Miként más verseiben is, Lackfi örömmel játszik a’ magyar szavak etymológiájával az *Érésben*: „Senki nem kotrat nem fogat / Velem medret vagy madarat” – hangzik a’ szokványosabb változat, „Holtág, amely holtig tanul” – ez az extrem variatio. Szereti a’ különös, az idegeket bolygató szokat, ilyen a’ *Gubóban* ’nindzsa, bandzsa, dobócsillag, anakonda’ szava, ‘s nagy erénye, hogy ez exoticus származékok belesimulnak verse szövetébe. Úgy átaljában alig van ma költőnk, aki a’ traditionalis verset illy sikerrel frissíté fel nyelvében ‘s metaphoricájában.

Már nem is játék: bolondozás, mit a’ *Fura dalok* versei mívelnek. Van köztük alkalminak tekinthető darab, mint a’ *Skoda-dal*, friss, de múlt örömet szerző, mint a’ *Fogyó*, de itt olvashatni a’ kötet egyik remekét *Buborék-súly* címmel, melynek a’ zárlata is mint a’ kitarított hang, remeg tovább a’ lélekben. Bagatell, de emlékezetes a’ *Templomok, kocsmák* leleménye: „Nyitva a templomok s a kocsmák, / a túlvilágra ablakocskák.”

A’ *Kisréál* cyclus nyitó darabja (*Hővesztés*) adja a’ kulcsot a’ könyvcím rejtélyéhez, az ember mindennapos ténykedésiben látva meg az evidentiát: „a lélegzés sem egyéb, / mint hővesztés”, amiből nagyon szép következéshez jut: „Pótolni kell evés, ivás, / fűtött szobák, ölelések / hevével, tűnődve, / merre tarthat most a világ / hő-láncolatában / a belőlünk ezerfelé szökött / kölcsön-meleg.” A’ versbeszéd önkéntelen folyása hinni engedi, a’ poéta könnyeden, csekély hővesztéssel róttá e’ sorait. Profán a’ situatio a’ *Szintekben*, de ki tagadná, hogy a’ végső kérdések nemegyszer az árnyékszéken lepik meg a’ meglett embert? A’ *Foghij* inkább csak ötlet: nem bölcselem, inkább csak bölcselmény a’ bölcsességfog ürügyén, de kárpótol rögtön a’ *Billentyűk* életképe, újabb kis remeke a’ könyvnek. Röpké pillantatból veszi tárgyát a’ *Nénivers*, de amit a’ cím eltakar: igazi philosophia: „mi fontosabb, / a részvét vagy a tevékeny részvétel”, e’ kérdés megtalálása, körül-

ékesítése és lecsupasztása, veretes poesis prosai mezben. Az *Égig ér fel* jó ürügy a rec.-nek, hogy rámutasson Lackfi egyik nagy képességére: a' pontos, részletező látásra, mint-ha lupe alatt nézné a' világot: „Nézném macskák hempergését / amint hátukra fordulva bokszolják az eget / Hallgatnám hogy bóbiskol a kerti csap / álmában nyála cseppen”. Szép a' *Szerelmes délután*, aprólékos részleteiből is magasba leng a' képzelet: „Bodobácsok szeretkeznek rohanva, / percre se hagyják abba / milyen lusta hozzájuk képest / még gyönyörkeresésben is / az ember”. Csak a' zárlat egy különös képe – „redőnyzilák mögött” – nem indokolható az előzményekből, pedig másutt e' metaphora igen eleven: „padlásablak iromba / félig-nyílt bálna-szája / varas spalettalécek / fényt metélő szilája” – kezdé a' *Padlást*, illy gondolatok szédületébe ragadozva az olvasót: „a fában mikrochipek / vad kalligráfiája / percegő lét-gubanc egy / halott életbe vájva”. Vajh' a' „ki kisalibizálja” pleonastika partikulázása nem lett volna-e kikerülhető?

A' *Régi-új dalok* nyitánya már a' címmel: *Régi-új*, alkalmat ad Lackfi kedvencz játékára, a' halmozó adiectiókkal való játszadozásra. A' befejezés is nem egy classicusunk verséből visszhangzik – mégis tetszetős mind dalama, mind a' régít 's újat százféléképp megnevező leleménye. Görög szobrászokat idéz az *Amor*, a' testi szerelmet formázva meg; a' Bibliából kölcsönzi bűvös hangját az *Énekek éneklője*, a' mottóban megidézt Weöres Sándor is bizonyost kedvét lenné benne.

Az *Égi létra öt foka* tematikájában rokon a' korábbi *Öt seb* című kötettel; ám nem az obiectiv lyra hangján, hanem a' pogány regölök ekstasisában szól, népi dalaink kedvelt hatását variálva helyenkint hetessel; a' létra öt fokán felfele hágva megmártogatunk hidegben-melegben, „maró vad trágya-gözben” 's „halotti lepedőben” (*Bethlehem*). De itt nem az antitheticus halmozó indulat vezérel, a' versek metaphorikus szövete epikai vázat takar, 's anynyiban növekszik érdekük, a' mennyiben a' történések szálkái szinte váratlan meredeznek elő. Szép a' *Templomban elveszítik* zárlata, 's himnikus magaslatba szökken az utolsó darab (*A sírnál*) befejezése: „az élőben a holtban / mindenholban seholban / kovászod lelke ott van”.

Igen mai 's contrastot képez az előzővel az *Esteli kapacitosság*; két vers a' költőtársakat szólítja meg, de legszebb a' Kosztolányit megidéző *Hogy fájjon*, a' *Hajnali részegség* parafraisa, mely rímekben 's a' gondolat kibontásában egyként ügyesen elegyíte frivol játékosságot és bölcselmi mélységet. A' *Nemzedék századunk panopticum*a: Lackfi itt is megfigyel 's kathalogizál, nem nyűgözi sem tragicum, sem komicum, mosolya kesernyés, szeme száraz, alkata majd ironicus, majd scepticus, mintha nem a' nőről, hanem haragról 's örömről mondaná: „nem ízleljük soha, így aztán meg sem / keseredhet szánkban az íze”.

Előbb következék a' könyvben, annak mintegy arany-metszéspontján, súlya miatt mégis a' végire hagyá rec. a' *Belső emigráns* című verset, mely Lackfi lírájában ritka vendég: politicus vers, a' haza témáját énekl meg. Ez is a' mellérendelő szerkezetek zuhatagjaként halad, a' hazát fellelve olykor egészen lapos környülményekben: „hát van haza az ízben / van a tűzben a vízben / a grízben és a kvízben / hamiskás fürelízben / s a várfok utca tízben”, olykor az otthonosság átszellemült képeiben: „apám izzadt szagában / mellette kalapáltam / szögeket egyenesre / rozsdásan tekeregve / mint kukacok kupacban / néha ujjamra csaptam”, megint máskor a' rímjátékokkal serkentett fantasia genie-jét csillogtatva: „beszakította körmöd / a hártya-bört kifröcskölt / az erjedt lé ecetje / szutykos méh-zsongta cefre / penészpetytyes ökölnyi / gumi-gumókat lelni / ráncos pergamenbarna / körte szent jobb aszalva”. És mert ritka hely itt, ahol a' költői erő lankad, 's a' java olly sűrű poesis, rec. hajlik jelentősnek nevezni e' verset. Talán az egyetlen darab, hol a' halmozás burjánzása – talán a' tudatosb selectio folytán – nem az esetlegest, a' kicserélhetőt jelenti elsőb, hanem a' költő azon meggyőződését hivatott kifejezni, hogy a' hazát mindenestül: érdemeivel 's esendőségeivel együtt kell tekintetbe venni annak, aki egyáltalán hajlandó erre.

A' cím, *Belső emigráns*, költői önreflexióként is helytálló. 'S talán ez, ami recensens számára kérdéses Lackfi költészetében. Mert hogy mind poétaként, mind versificatorként elsőrangú; a' költői képzelet szárnyalásiban magával ragadó, a' bölcselmi hajlam szerént is elismerésre méltó: ezek tisztán állanak rec. előtt. 'S ha tragikai mélységet, komorságot hiányol, ha kevesebb felsorolást 's több döntést, állásfoglalást szeretne, netán némi közéleti elfogultságot – talán nincsen is igaza: nem olyast kíván-e, ami Lackfi poetai characterétől idegen? Megírta-e valahol valaki, hogy a' kathalogus (ösi műfaj már az aegyptomiaknál) mint szerkesztési elv alsóbb rendű a' selectionál? Nem a' saját ízlését erőltet-e? – 's teljesen hiábavalóan: Lackfi egész költészete 's az Édes Anyanyelvünk pályázatán méltán jutalmazott *Hővesztesség* című könyve is nem a' sokféleség szabadságát hirdeti-e? Nemigen láthatni előre, Lackfi János elérte-e már azon pontot, melyet nehezen fog többé felülmúlni; hiszen azt sem látni, virágzásában van-e literatúránk, mely feltétele volna a' tehetségeseknek olly messzire haladni, amire talentumuk predestinálja őket. Hogy így legyen, ahhoz rec. csak kedvezőbb környülményeket kívánhat Lackfinak, olyan hazát, mely mind a' nemzeti hagyományok hívebb ápolása, mind a' literatúra tisztesebb megbecsülése terén segédkezet nyújthat érdemesb alkotóinknak.